

АНОТАЦІЯ

Самчук Т.В. Студентська субкультура університету св. Володимира (1834-1863). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія» (03 – Гуманітарні науки). – Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України, Київ, 2020.

Здавна студентство відзначалося активною життєвою позицією і відіграло помітну роль у суспільному житті. З одного боку, студентів характеризують як молоду інтелігенцію, майбутню соціальну та інтелектуальну еліту, з іншого – за ними закріплюється стереотип буршів-дебоширів. Назагал студентство має пограничне соціальне становище, а період навчання у закладі вищої освіти є перехідною формою від юнацького до дорослого життя. Зазвичай у період студентства відбувається остаточне формування світогляду, набору цінностей, стилю життя. Можна стверджувати, що студентські роки є періодом транзитної ідентичності для молоді, який чітко відділяється від подальших чи попередніх етапів життя. Незважаючи на короткий період перебування у статусі студента, молодь що навчається, формує власні звичаї, традиції, особливі моделі поведінки, витоки яких можуть бути пояснені шляхом вивчення минулого студентської спільноти.

Студентство займає помітне місце в сучасному українському суспільстві. Період навчання у закладі вищої освіти значущий і визначальний етап в житті для великої частини молоді. Відповідно важливим дослідницьким завданням є вивчення особливостей матеріальної та нематеріальної культури студентства. Дослідження різних аспектів історії студентства може надати корисний матеріал для пояснення особливостей поведінки, цінностей, світогляду сучасних вихованців вищої школи, краще зрозуміти, які виклики і проблеми постають перед ними в період навчання у закладі вищої освіти.

Враховуючи важливість висвітлення історії студентства, дисертаційне дослідження присвячене вивченню студентської спільноти Університету св. Володимира на ранньому етапі існування навчального закладу (1834–1863). Ця спільнота в означений період мала низку характерних рис, що дозволяє стверджувати про наявність окремої студентської субкультури Університету св. Володимира. Після 1863 р. почалися зміни соціальному, національному складі студентства, що вплинуло на трансформацію цінностей і зацікавлень студентства.

Мета дослідження полягає у комплексному вивченні процесу формування і розвитку студентської субкультури Університету св. Володимира впродовж 1834–1863 рр. Об'єктом дослідження є студенти Університету св. Володимира, їхній спосіб життя, специфіка повсякдення. Предметом дослідження є особливості формування студентської субкультури Університету св. Володимира.

У фокусі роботи – ключові аспекти життя студентської спільноти, які визначали її самобутність. Ми розглядаємо студентську субкультуру за допомогою аналізу цінностей та ідеалів вихованців університету, специфіки їх повсякденного життя і мистецько-літературних зацікавлень. Такий підхід дозволяє різносторонньо висвітлити історію студентської спільноти і вказати на ключові ознаки її субкультури.

Розглянуто стан наукової розробки теми, вказані сильні і слабкі сторони ключових праць, присвячених історії студентства Університету св. Володимира і вихованцям університетів Російської імперії загалом.

Сформована джерельна база дослідження, яка представлена низкою різноманітних репрезентативних матеріалів. Опрацьовані джерела повною мірою дозволяють реалізувати завдання поставлені в дисертації.

Окрім загальнонаукових принципів і методів, у роботі використано міждисциплінарний підхід, підходи культурної історії, зокрема методи соціокультурного аналізу. Також залучені підходи історії повсякденного і приватного життя, методи мікроісторії. Поєднання різних методів

дослідження дозволяє здійснити всебічний розгляд означеної теми і сформувані обґрунтовані висновки.

Наукова новизна полягає в тому, що вперше комплексно висвітлено специфіку студентської субкультури окремого університету. Уточнено та доповнено деталі щодо повсякденного життя вихованців Університету св. Володимира. Також набули подальшого розвитку знання про специфіку діяльності вищої школи на теренах України в XIX ст., особливості життя студентської корпорації Університету св. Володимира.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що головні положення і висновки дослідження розширюють знання з соціальної історії, історії вищої школи і загалом історії України XIX ст. Напрацьовані результати дослідження можуть бути використані при написанні робіт, присвячених університетській освіті, у підготовці нормативних і спеціальних курсів з історії України, історії вищої школи, історії культури.

Для аналізу цінностей та ідеалів студентів була використана класифікація, запропонована вченим-соціологом Ш. Шварцом, який виділяє чотири мета-групи цінностей, об'єднаних у дві опозиції: відкритість змін-консерватизм і самоствердження-універсалізм. Відповідно у роботі простежено, що для студентів були більш характерними риси відкритості до змін та самореалізації, оскільки вихованці університету вирізнялися активною життєвою позицією. Натомість їх консервативність полягала зазвичай у високому рівні релігійності, який загалом був притаманний для тогочасного суспільства. З іншого боку, студенти вирізнялися активною взаємодопомогою і взаємопідтримкою, які визначалися не лише стосунками всередині корпорації, а й виходили за її межі і втілювалися в різних благодійно-просвітницьких заходах. Доведено, що помітний вплив на формування студентської субкультури мала дворянська культура, а також етноконфесійний фактор.

Проаналізовано особливості повсякденного життя вихованців університету через розгляд базових потреб, до яких зараховуємо: харчування,

проживання, речі повсякденного вжитку і одяг. Відображено головні зміни у повсякденному житті вихованців університету упродовж означеного періоду. Встановлено ключові фактори, які впливали на студентський побут. Так, повсякдення студентів, які знаходилися на державному забезпеченні (казеннокоштані студенти) вирізнялося більшим контролем та регламентацією з одного боку, а також стабільністю забезпечення щоденних потреб з іншого. Попри це обґрунтовано, що повсякдення студентів було підпорядковане особливостям специфіки навчання в університеті і структувалося довкола університетських практик загалом, що створювало своєрідний університетський стиль життя, який долучався до формування рис студентської субкультури. Різноманітні форми повсякденної побутової взаємодії: спільне харчування, спільне проживання, подібність предметно-речового світу об'єднували студентів, сприяли формуванню корпоративної свідомості.

Для глибшого аналізу ціннісних і світоглядних орієнтирів студентства досліджено мистецько-літературні вподобання вихованців Університету св. Володимира. Вони розглядаються в контексті культурно-мистецького життя Києва і довколишнього регіону. Серед мистецьких зацікавлень виділено вподобання студентів у музиці та в образотворчому мистецтві. Також висвітлено місце танців, фехтування, верхової їзди, які в той час зараховувалися до мистецтв. Досліджено головні напрямки літературних зацікавлень студентів. Вони представлені поезією, художньою прозою, публіцистикою і драматичними творами. З'ясовано, що мистецько-літературні вподобання вихованців університету впливали на їхні ціннісні і світоглядні орієнтації. Часто мистецтво і література були формами дозвілля студентів, що свідчило про їх високий культурний рівень. Студенти також використовували мистецтво і літературу як засіб самовираження, інколи досягаючи високих результатів. Особливою рисою творчості студентів була наявність окремого жанру – буршівської поезії, що ще раз демонструє особливості студентської субкультури.

Ключові слова: Університет св. Володимира, студенти, субкультура, цінності, повсякденне життя, мистецтво, література.

ANNOTATION

Samchuk T. Students' subculture of St. Vladimir University (1834-1863). – Qualifying scientific work on the rights of a manuscript. Thesis for a scientific degree of Doctor of Philosophy in specialty 032 “History and archeology” (03 – Humanities). – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine. Kyiv, 2020.

Traditionally students were differed by their active life position and played a prominent role in public life. Very often students are characterized as young intelligentsia, the future social and intellectual elite, on the other hand, they attach to the stereotype of brawlers, who are opposed to the burghers. In general, students have an unstable social status, and a period of study is a transitional form from youth to adulthood. Usually, in the period of studenthood, there is a final formation of outlook, set of values, lifestyle. Student years are a period of transit identity for young people that clearly separates from further or earlier stages of life. Despite a short period of student life (usually a few years), students learn to form their own customs, traditions and specific patterns of behavior, the origins of which can be explained by learning about student communities from the past.

During the last years, we had many changes and transformations of Ukrainian society, that's why an important research task is to study the peculiarities of the material and intangible culture of students. Research on various aspects of the history of students' communities can provide useful material to address the challenges of today.

Considering the importance of covering the history of the students' as a separated social group, the Ph.D. thesis is devoted to the study of the student community of St. Vladimir University in the years 1834-1863. Throughout this period the community had a number of specific features, which makes it possible to confirm the existence of a separate student subculture of St. Vladimir University. Based on theoretical works, we define the student subculture as an autonomous formation in a dominant culture, characterized by its own customs, norms, systems

of values, which shapes and determines the lifestyle and way of thinking of its carriers. One of the key features of a subculture is self-identification and its awareness of its own difference from the other social groups. The general characteristic of any subculture combines the material (clothing, food, etc.) and the intangible sphere (values, ideals, etc.).

The main attention of our work is concentrated on the key aspects of the student community's life that have determined its identity. We propose to investigate features of the student subculture by analyzing their values and ideals, the specifics of their daily life, and their artistic and literary interests. This approach allows us to describe the history of the student community in various ways and to identify key features of its subculture.

We analyzed the main literature dedicated to the life of St. Vladimir University and in general about students of Russian empire universities. The literature was divided into several types grouped chronologically and thematically.

The sources of the research are including different materials. There are documents of Ministries of Education of the Russian Empire, documents from the university collection, many of memoirs and material of press. This wide range of sources is enough to answer the main question raised in the work.

It was applied general scientific approaches. Also, we used an interdisciplinary approach, methods of cultural history, for instance, socio-cultural analysis. At the same time methods of the history of everyday life, private life and micro-history were applied in the research. The combination of different research methods makes it possible to analyze comprehensively chosen topic and formulate clear conclusions.

We can describe the scientific novelty of the research as that for the first time the specificity of the student subculture of one university is covered. We also clarify and supplement details of the everyday life of the students of St. Vladimir University. The history of higher education in Ukraine in the 19th century acquired further development.

The practical importance of the obtained results is that the main statements and conclusions of the study expand knowledge of social history, history of higher

education and the general history of Ukraine in the 19th century. The results of the research can be used in the writing of papers about university education, in the preparation of normative and special courses in the history of Ukraine, the history of higher education, and the history of culture.

We applied a classification proposed by sociologist Shalom Schwartz was for the analysis of students' values and ideals. The classification identifies four meta-groups of values united in two oppositions: openness to change-conservation and self-enhancement – self-transcendence. The results show that students were more inclined to openness to change and self-realization because they had an active life position. On the other side, their conservatism was usually caused by a high level of religiosity. One of the features of the students' community was active mutual support, which involved not only relationships within the corporation, but also went beyond its borders and was involved in various charitable and educational activities. It is proved that the noble culture, as well as the ethnoreligious factor, had a significant influence on the formation of the student subculture.

The peculiarities of everyday life of university students are analyzed through consideration of basic needs, which include: food, accommodation, household stuff, and clothing. We also highlighted the main changes in the daily life of university students during the specified period and identified key factors that influenced student life. Thus, the everyday life of students who were on a state-guaranteed basis (budget students) differed with greater control and regulation on the one hand, as well as the stability of daily needs on the other. Nevertheless, it is substantiated that the everyday life of students was subordinated to the peculiarities of university study and was structured around university practices in general, creating a unique university lifestyle, which became part of the student subculture. Various forms of everyday life interaction: sharing food, accommodation, the similarity of the schedule united students, contributed to the formation of corporate consciousness.

The artistic and literary preferences of the students of St. Vladimir University were analyzed for a deeper analysis of the values and worldviews of the students. They are considered in the context of the cultural and artistic life of Kyiv and the

surrounding region. First of all, we highlighted the students' musical and artistic preferences. The place of dancing, fencing, horse riding, which at that time was considered to be arts, is also covered. The main directions of students' literary interests are investigated. It represented by poetry, fiction, nonfiction, and dramatic works. It was found that the literary preferences of university students influenced their values and worldviews. Often, art and literature were forms of leisure for students, which testified to their high cultural level. Students also used art and literature as a means of self-expression, sometimes achieving high results. A special feature of the students' creativity was the presence of a separate genre – Bursh poetry (humoristic poems about students' life), which once again demonstrates the features of the student subculture.

Key words: St. Vladimir University, students, subculture, values, everyday life, art, literature.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА:

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Самчук Т. В. Помешкання та побутові умови життя студентів Університету св. Володимира (1834–1863 рр.) // Місто: історія, культура, суспільство. Е-журнал урбаністичних студій / Інститут історії України НАН України, Історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка; редкол. : Мирослав Борисенко (гол. ред.), Тетяна Водотика (шеф-редактор). Київ, 2017. № 2(4). С. 117–135.
2. Самчук Т. В. Мистецькі зацікавлення студентів Університету св. Володимира: Театр (1834–1863) // Текст і образ: актуальні проблеми історії і мистецтва. Науковий електронний журнал. 2017, випуск 2(4). С. 104–114.
3. Самчук Т. В. Музичні зацікавлення студентів Університету св. Володимира (1834–1863) // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 30. Рівне: РДГУ, 2018. С. 47–52.
4. Самчук Т. В. Образотворче мистецтво у повсякденні студентів Університету св. Володимира в контексті художнього життя Києва та довколишнього регіону (1834–1863) // Текст і образ: актуальні проблеми історії і мистецтва. Науковий електронний журнал. 2018, випуск 2(6). С. 84–97.
5. Самчук Т. В. Літературні зацікавлення студентів Університету св. Володимира: поезія (1834–1863) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2019. № 2(141). С. 38–45.
6. Самчук Т. В. Харчування студентів Університету св. Володимира (1834–1863) // Часопис української історії / За ред. доктора історичних наук, професора А. П. Коцура. Київ, 2019. Вип. 40. С. 19–28.
7. Самчук Т. В. Одяг студентів Університету св. Володимира (1834–1863) // Український історичний збірник. Вип. 21. 2019. С. 8–23.
8. Самчук Т. В. Заборонене дозвілля студентів Університету св. Володимира: алкоголь, азартні ігри, публічні будинки (1834–1863) //

Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2019. Вип. 52. Том 1. С. 52–57.

9. Самчук Т. Релігія в житті студентів Університету св. Володимира (1834–1863) // *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe*. 2020. № 2(54), część 7. S. 18–23.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Самчук Т. В. Перші приміщення Університету св. Володимира у контексті становлення університетського простору // V Міждисциплінарні гуманітарні читання: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, 19 жовтня 2016 р. Київ: Інститут історії України НАН України, 2016. С. 59–60.

2. Самчук Т. В. Одяг студентів Університету св. Володимира 1834–1863 рр. // Міжнародна науково-практична конференція «VI Міждисциплінарні гуманітарні читання» 22 грудня 2017 року Київ, Київський будинок вчених НАН України. С. 79–81.

3. Самчук Т. В. Речі повсякденного вжитку студентів Університету св. Володимира доби Шевченка // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 90-річчю Будинку-музею Тараса Шевченка. К.: Друкарський двір Олега Федорова, 2018. С. 294–302.

4. Самчук Т. В. Поетичні зацікавлення студентів Університету св. Володимира (1834–1863) // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «VII Міждисциплінарні гуманітарні читання» 21 листопада 2018 року. Київ, Київський будинок вчених НАН України. С. 57–59.